

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

અમદાવાદ ખાતે ગુજરાતની ઉચ્ચ અદાલતમાં
કરવેરા અપીલ નં. ૨૦૦૬નો ૬૦૧

માનનીય ન્યામૂર્તીશ્રી એમ. આર. શાહ
અને

માનનીય ન્યામૂર્તીશ્રી બી. એન. કારિયા

=====

૧ શું સ્થાનિક અખબારોના પત્રકારોને ચુકાદો જોવાની મંજૂરી આપવામાં આવી શકે છે? હા.

૨ પત્રકારને સોંપવામાં આવે કે નહીં? હા.

૩ શું તેમના સ્વામી ચુકાદાની વાજબી નકલ જોવા માંગે છે?ના.

૪ શું આ કેસમાં ભારતના બંધારણના અર્થઘટન અથવા તે હેઠળ કરવામાં આવેલા કોઈપણ આદેશ અંગે કાયદાના નોંધપાત્ર પ્રશ્નનો સમાવેશ થાય છે?ના.

=====

વાસુદેવ જી. ગજ્જરઅપીલકર્તા (ઓ)

વિરુદ્ધ

ડી.સી.ડબલ્યુ ટી. સામાવાળા(ઓ)

=====

ઉપસ્થીતી :

શ્રી મનીષ જે. શાહ, અપીલકર્તા (ઓ) નંબર ૧ માટે વકીલ

શ્રી નીતિન કે. મેહતા, વિરોધી (ઓ) નંબર ૧ માટે વકીલ

=====

કોરમ: માનનીય ન્યામૂર્તીશ્રી એમ. આર. શાહ

અને

માનનીય ન્યામૂર્તીશ્રીબી. એન. કારિયા

તારીખ:૧૦/૧૧/૨૦૧૬ મૌખિક ચુકાદો

(દ્વારા :માનનીય ન્યાયમૂર્તીશ્રી – એમ. આર. શાહ)

૧.૦. આકારણી વર્ષ ૧૯૯૧૯૨ માટે વેલ્થ ટેક્સ અપીલ નંબર ૧૦૭/એ. એચ. ડી./૨૦૦૧ માં માન્ય આવકવેરાની અપીલ ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા પસાર કરાયેલા વિવાદિત ચુકાદા અને આદેશથી વ્યથિત અને અસંતુષ્ટ અનુભવીને, કરદાતાએ વર્તમાન અપીલને પ્રાધાન્ય આપ્યું છે.

૨.૦. વર્તમાન અપીલમાં આ અદાલતના નિર્ધારણ માટે કાયદાનો નીચેનો નોંધપાત્ર પ્રશ્ન ઊભો થાય છે.

“શું કેસની હકીકતો અને સંજોગો પર ટ્રિબ્યુનલે કાયદાકીય રીતે એ સમર્થન આપ્યું હતું કે સ્ટોક એક્સચેન્જ, અમદાવાદ વિ. એસીઆઈટી (૨૦૦૧) ૨૪૮ આઈટીઆર ૨૦૯ અને વિનજ ભુબના વિ. સ્ટોક એક્સચેન્જ, મુંબઈ (૧૯૯૯) ૬ એસસીસી ૨૧૫ માં સુપ્રીમ કોર્ટના નિર્ણયો છતાં અમદાવાદ સ્ટોક એક્સચેન્જનું સ્ટોક એક્સચેન્જ કાર્ડ વેલ્થ ટેક્સ એક્ટ માટે જવાબદાર છે?”

૩.૦.ટૂંકમાં વર્તમાન અપીલ તરફ દોરી જતી હકીકતો નીચે મુજબ છે:

૩.૧.અપીલકર્તા મૂલ્યાંકનકાર શેર બ્રોકર છે અને અમદાવાદ સ્ટોક એક્સચેન્જના સભ્ય છે.સભ્ય તરીકે, સ્ટોક એક્સચેન્જે તેમને કાર્ડ આપ્યું છે જેને "સ્ટોક એક્સચેન્જ કાર્ડ" કહેવામાં આવે છે.એ. વાય. ૧૯૯૧૯૨ માટે, કરદાતાએ વેલ્થ ટેક્સ રિટર્ન રજૂ કર્યું હતું, જોકે વેલ્થ ટેક્સ એક્ટ, ૧૯૫૭ (ત્યારબાદ "એક્ટ, ૧૯૫૭" તરીકે ઓળખવામાં આવે છે) ની કલમ ૨ (ઇ) માં વ્યાખ્યાયિત "સંપત્તિ" શબ્દના અર્થમાં ઉપરોક્ત "સ્ટોક એક્સચેન્જ કાર્ડ" ને "સંપત્તિ" ગણાતા નથી.

તેથી, કરદાતા અનુસાર આ કાર્ડના સંદર્ભમાં કોઈ કર ચૂકવવાપાત્ર ન હતો.મૂલ્યાંકન અધિકારીએ ઉપરોક્ત દલીલને નકારી કાઢી હતી અને જણાવ્યું હતું કે "સ્ટોક એક્સચેન્જ કાર્ડ" સંપત્તિ વેરાને પાત્ર છે. વિદ્વાન સી. આઈ. ટી. (એ) મૂલ્યાંકન અધિકારી સાથે સંમત થયા.વિદ્વતાપૂર્ણ ટ્રિબ્યુનલે

વિવાદિત ચુકાદા અને આદેશ દ્વારા મૂલ્યાંકન અધિકારી દ્વારા પસાર કરાયેલા આદેશોની પણ પુષ્ટિ કરી છે, જેની પુષ્ટિ વિદ્વતાપૂર્ણ સી. આઈ. ટી. (એ) દ્વારા કરવામાં આવી છે. અમદાવાદ સ્ટોક એક્સચેન્જના સ્ટોક એક્સચેન્જ કાર્ડને જાળવી રાખવા માટે વિદ્વાન આઈ. ટી. એ. ટી. દ્વારા પસાર કરાયેલા વિવાદિત ચુકાદા અને આદેશથી વ્યથિત અને અસંતુષ્ટ થવાને કારણે વેલ્થ ટેક્સ લાગુ પડે છે, કરદાતાએ વર્તમાન કરવેરા અપીલને પ્રાધાન્ય આપ્યું છે.

૪.૦. કરદાતા વતી વિદ્વાન વકીલ શ્રી જે. પી. શાહ હાજર થયા હતા અને મહેસૂલ વતી વિદ્વાન વકીલ શ્રી નીતિન મહેતા હાજર થયા હતા.

૫.૦. કરદાતા વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલ શ્રી જે. પી. શાહે ભારપૂર્વક રજૂઆત કરી છે કે વિદ્વાન ટ્રિબ્યુનલે અમદાવાદ સ્ટોક એક્સચેન્જના સ્ટોક એક્સચેન્જ કાર્ડને અધિનિયમ, ૧૯૫૭ હેઠળ કરવેરા માટે જવાબદાર હોવાનું સમર્થન કરવામાં ભૌતિક રીતે ભૂલ કરી છે.

૫.૧. એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે સ્ટોક એક્સચેન્જ, અમદાવાદ વિ. એસીઆઈટીના કેસમાં માનનીય સુપ્રીમ કોર્ટના નિર્ણયો છતાં (૨૦૦૧) ૨૪૮ આઈટીઆર ૨૦૯, વિનજ બુબના વિ. સ્ટોક એક્સચેન્જ, મુંબઈએ (૧૯૯૯) ૬ એસસીસી ૨૧૫ માં અહેવાલ આપ્યો હતો, વિદ્વત ટ્રિબ્યુનલે અમદાવાદ સ્ટોક એક્સચેન્જનું સ્ટોક એક્સચેન્જ કાર્ડ રાખવામાં ભૌતિક ભૂલ કરી છે જે સંપત્તિ કરને પાત્ર છે.

૫.૨. કરદાતાના વિદ્વાન વકીલ શ્રી જે. પી. શાહે ભારપૂર્વક રજૂઆત કરી છે કે ૨૪૮ આઈ. ટી. આર. ૨૦૯ (એસ. સી.) માં નોંધાયેલા સ્ટોક એક્સચેન્જ અમદાવાદ (ઉપરોક્ત) ના કિસ્સામાં, વિનજ બુબના (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના નિર્ણયને ધ્યાનમાં લીધા પછી, એવું માનવામાં આવે છે કે સ્ટોક એક્સચેન્જનું સભ્યપદ એ તેની સાથે જોડાયેલા અધિકારો

અને વિશેષાધિકારોનો ઉપયોગ કરવા માટે એક્સચેન્જ તરફથી વ્યક્તિગત વિશેષાધિકાર છે અને તે ખાનગી સંપત્તિ નથી. એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે ઉપરોક્ત નિર્ણયમાં, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે વધુમાં જણાવ્યું છે કે આવા સભ્યપદ કાર્ડના આધારે સભ્યપદનો અધિકાર તે કરદાતાની મિલકત નથી અને તેથી, તેને આવકવેરાના કાયદાની કલમ ૨૮૧ (બી) હેઠળ જોડી શકાતો નથી.

૫.૩. કરદાતાના વિદ્વાન વકીલ શ્રી જે. પી. શાહે ભારપૂર્વક રજૂઆત કરી છે કે, વિનજ બુબના (ઉપરોક્ત) ના કિસ્સામાં બોમ્બે સ્ટોક એક્સચેન્જના નિયમો, પેટા-કાયદાઓ અને નિયમન, ૧૯૫૭ની વિવિધ જોગવાઈઓ પર વિચાર કર્યા પછી, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા ખાસ અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે અને એવું ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે શેર બ્રોકરનું સભ્યપદ કાર્ડ તેની વ્યક્તિગત સંપત્તિ નથી અને તેથી તેના દ્વારા ડિફોલ્ટ કરવામાં આવે અને તેના દ્વારા સભ્ય બનવાનું બંધ કરવામાં આવે તો તેને વેચી શકાતું નથી.

૫.૪. કરદાતાના વિદ્વાન વકીલ શ્રી જે. પી. શાહે પણ સ્ટોક એક્સચેન્જ, બોમ્બે વિ. ના કેસમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના નિર્ણય પર ઘણો આધાર રાખ્યો છે. વી. એસ. કંડાલગાંવકર અને ઓઆરએસએ (૨૦૧૪) ૩૬૮ આઈટીઆર ૨૯૬માં અહેવાલ આપ્યો હતો. ઉપરોક્ત નિર્ણયના પરિરહેદ ૧૧ અને ૧૭માં કરવામાં આવેલા અવલોકનો પર આધાર રાખીને, અપીલકર્તા મૂલ્યાંકનકારના વિદ્વાન વકીલ શ્રી શાહ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવ્યું છે કે આ નિર્ણયમાં માનનીય સર્વોચ્ચ વિનજ બુબના (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં અને સ્ટોક એક્સચેન્જ અમદાવાદ-૨૪૮ આઈટીઆર ૨૦૮ના કિસ્સામાં નિર્ણયને અનુસરીને એવું માનવામાં આવે છે કે સભ્યપદ કાર્ડ એ સ્ટોક એક્સચેન્જના નિયમો, પેટા-કાયદાઓ અને નિયમનને આધિન આપવામાં આવતા અધિકારો અને વિશેષાધિકારોનો ઉપયોગ કરવા માટે સ્ટોક એક્સચેન્જ તરફથી માત્ર એક વ્યક્તિગત વિશેષાધિકાર છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે ઉપરોક્ત નિર્ણયમાં, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે ફરીથી વિનજ બુબના (ઉપરોક્ત) અને અમદાવાદ સ્ટોક એક્સચેન્જ (ઉપરોક્ત

૨૪૮ આઈટીઆર ૨૦૯) ના કેસમાં જે કહેવામાં આવ્યું હતું તેનો પુનરોચ્ચાર કર્યો છે. ઉપરોક્ત રજૂઆતો કરીને, એવી ધારણા રાખવા વિનંતી કરવામાં આવે છે કે અમદાવાદ સ્ટોક એક્સચેન્જના સભ્યપદ કાર્ડ પર, વેલ્થ ટેક્સ એક્ટની જોગવાઈઓ હેઠળ વેલ્થ ટેક્સ ચૂકવવા માટે કરદાતા જવાબદાર નથી, કારણ કે તેને એક્ટ, ૧૯૫૭ની કલમ ૨ (ઈ) મુજબ "સંપત્તિ" ન કહી શકાય અને પરિણામે કરદાતાની તરફેણમાં અને મહેસૂલ સામે પ્રશ્નનો જવાબ આપવા માટે.

૬.૦. મહેસૂલના વિદ્વાન વકીલ શ્રી નીતિન મહેતા દ્વારા વર્તમાન અપીલનો ઉગ્ર વિરોધ કરવામાં આવ્યો છે.

૬.૧. મહેસૂલના વિદ્વાન વકીલ શ્રી મહેતાએ એમ. એસ. ટેક્નો શેર્સ એન્ડ સ્ટોકસ લિમિટેડ વિરુદ્ધ આવકવેરાના કમિશનર – જના કેસમાં માનનીય સુપ્રીમ કોર્ટના નિર્ણય પર ભારે આધાર રાખ્યો છે. આવકવેરાના કમિશનર – જ એ તેમની રજૂઆતના સમર્થનમાં ૩૨૭ આઈ. ટી. આર. ૩૨૩માં અહેવાલ આપ્યો હતો કે જ્યાં સુધી કરદાતા સભ્યપદ કાર્ડ ધરાવે છે અને પરિણામે સ્ટોક એક્સચેન્જના સભ્ય તરીકે ચાલુ રહે છે, ત્યાં સુધી કરદાતા સંપત્તિ વેરો ચૂકવવા માટે જવાબદાર છે. તેમણે એમ.એસ. ટેક્નો શેર્સ એન્ડ સ્ટોકસ લિમિટેડ (સુપ્રા) ના કેસમાં માનનીય સુપ્રીમ કોર્ટના નિર્ણયના પેરા ૧૯ થી ૨૨ પર આધાર રાખ્યો છે.

૬.૨. એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષનો કેસ એ હતો કે શું સભ્યપદનો અધિકાર કરદાતાની માલિકીનો હોવાનું કહી શકાય અને આવકવેરાના કાયદાની કલમ ૩૨ (૧) (ii) ની દ્રષ્ટિએ વ્યવસાયિક હેતુ માટે તેનો ઉપયોગ કરી શકાય અને તે માટે માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે આ પ્રશ્નનો હકારાત્મક જવાબ આપ્યો છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે ઉપરોક્ત નિર્ણયમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે વિનજ બુબના (ઉપરોક્ત) અને અમદાવાદ સ્ટોક એક્સચેન્જ (ઉપરોક્ત) ૨૪૮ આઈટીઆર ૨૦૯ (એસસી) ના કેસમાં અગાઉના નિર્ણય પર વિચાર કર્યો હતો. એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે ઉપરોક્ત નિર્ણયમાં, માનનીય સર્વોચ્ચ

અદાલતે નિરીક્ષણ કરીને અને એવું માનીને ઉપરોક્ત બે નિર્ણયોને અલગ પાડ્યા હતા કે ઉપરોક્ત બે કેસોમાં કરદાતો ડિફોલ્ટિંગ સભ્ય હતો. મહેસૂલના વિદ્વાન વકીલ શ્રી મહેતાએ રજૂઆત કરી છે કે વર્તમાન કેસમાં આકારણી કરનાર બિન-ડિફોલ્ટિંગ સભ્ય છે અને તેથી, જ્યાં સુધી આકારણી કરનાર કાર્ડ ધરાવે છે અને બિન-ડિફોલ્ટિંગ સભ્ય છે, ત્યાં સુધી "સભ્યપદ કાર્ડ" ને "સંપત્તિ" તરીકે કહી શકાય. એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે, તેથી, મૂલ્યાંકનકારના વિદ્વાન વકીલ દ્વારા જે નિર્ણયો પર આધાર રાખવામાં આવે છે તે હાથ પરના કેસની હકીકતોને લાગુ પડશે નહીં કારણ કે ઉપરોક્ત નિર્ણયો ચૂક કરનાર સભ્યના સંદર્ભમાં છે.

૬.૩. મહેસૂલ વિભાગના વિદ્વાન વકીલ શ્રી મહેતાએ ૩૨૩ ITR ૫૯૨માં નોંધાયેલા કેસમાં કેરળ હાઈકોર્ટના નિર્ણય તેમજ સત્ય નારાયણ મોદાની વિરુદ્ધ ૨૦૦૫ (૨૭૨) ITR ૧૩૮માં નોંધાયેલા આવકવેરાના અધિકારીના કેસમાં રાજસ્થાન હાઈકોર્ટના નિર્ણય તેમજ ૨૬૩ ITR ૩૬૮માં નોંધાયેલા કેસમાં પણ આધાર રાખ્યો છે. ઉપરોક્ત રજૂઆતો કરીને, વર્તમાન અપીલને ફગાવી દેવાની વિનંતી કરવામાં આવે છે અને મહેસૂલની તરફેણમાં અને કરદાતાની વિરુદ્ધ પ્રશ્નનો જવાબ આપવા વિનંતી કરવામાં આવે છે.

૭.૦. મહેસૂલ વતી કરવામાં આવેલી ઉપરોક્ત રજૂઆતના જવાબમાં અને એમ. એસ. ટેકનો શેર્સ એન્ડ સ્ટોક્સ લિમિટેડ (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં માનનીય સુપ્રીમ કોર્ટ પર મૂકવામાં આવેલી નિર્ભરતાના જવાબમાં, મૂલ્યાંકનકારના વિદ્વાન વકીલ શ્રી શાહે ભારપૂર્વક રજૂઆત કરી છે કે એમ. એસ. ટેકનો શેર્સ એન્ડ સ્ટોક્સ લિમિટેડ (ઉપરોક્ત) ના કિસ્સામાં માનનીય સુપ્રીમ કોર્ટનો નિર્ણય હાથ પરના કેસની હકીકતો પર લાગુ થશે નહીં કારણ કે તે કિસ્સામાં માનનીય સુપ્રીમ કોર્ટ આવકવેરાના કાયદાની કલમ ૩૨ (૧) (ii) પર વિચારણા કરી રહી હતી અને નીચેની જોગવાઈઓ પર વિચાર કરી રહી હતી. આવકવેરાના કાયદાની કલમ ૩૨ (૧) (ii) માં એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે સભ્યપદ કાર્ડ એક લાઈસન્સ છે, જે આવકવેરાના કાયદાની કલમ ૩૨

(૧) (ii) માં સામેલ છે.

૭.૧. અપીલકર્તા કરદાતાના વિદ્વાન વકીલ શ્રી શાહ દ્વારા આગળ રજૂ કરવામાં આવ્યું છે કે વી. એસ. કંદાલગાંવકર અને અન્ય (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં અને સુશ્રી ટેકનો શેર્સ એન્ડ સ્ટોકસ લિમિટેડ (ઉપરોક્ત) ના કિસ્સામાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના નિર્ણયો વચ્ચે વિરોધાભાસ હોય તો પણ, તે કિસ્સામાં, વી. એસ. કંદાલગાંવકર અને અન્ય (ઉપરોક્ત) નો નિર્ણય પ્રભાવી રહેશે કારણ કે ઉપરોક્ત નિર્ણય ત્રણ ન્યાયાધીશોની બેન્ચ દ્વારા અને પછીના સમયમાં લેવામાં આવે છે. જોકે, એમ. એસ. ટેકનો શેર્સ એન્ડ સ્ટોકસ લિમિટેડ (સુપ્રા) ના કેસમાં માનનીય સુપ્રીમ કોર્ટનો નિર્ણય સમયની દૃષ્ટિએ અગાઉનો નિર્ણય છે અને તે બે જજની બેન્ચ દ્વારા લેવામાં આવ્યો છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે તેથી, વી. એસ. કંદાલગાંવકર અને અન્ય (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતનો નિર્ણય લાગુ/પ્રચલિત રહેશે.

૮.૦. સંબંધિત પક્ષોના વિદ્વાન વકીલોને લાંબા સમય સુધી સાંભળ્યા. આ અદાલતની વિચારણા માટે પૂછવામાં આવેલો ટૂંકો પ્રશ્ન એ છે કે શું અમદાવાદ સ્ટોક એક્સચેન્જના "સ્ટોક એક્સચેન્જ કાર્ડ" પર કરદાતા સંપત્તિ વેરો ચૂકવવા માટે જવાબદાર છે કે નહીં અને શું "સ્ટોક એક્સચેન્જ કાર્ડ" ને કરદાતાના હાથમાં "અસ્કયામતો" કહી શકાય કે નહીં?

૮.૧. કરદાતા વતી એવો કેસ છે કે વિનય બુબના (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં અને અમદાવાદ સ્ટોક એક્સચેન્જ (ઉપરોક્ત) રજૂ આઈ. ટી. આર. ૨૦૯ (એસ. સી.) ના કિસ્સામાં અને વી. એસ. કંદાલગાંવકર અને અન્ય (ઉપરોક્ત) ના કિસ્સામાં, સ્ટોક એક્સચેન્જના સભ્યપદને વ્યક્તિગત વિશેષાધિકારો કહી શકાય અને તે કરદાતાઓની મિલકત નથી અને સભ્યપદના અધિકારો કરદાતાની માલિકીના હોવાનું કહી શકાય નહીં. બીજી બાજુ, એમ. એસ. ટેકનો શેર્સ એન્ડ સ્ટોકસ લિમિટેડ (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં માનનીય સુપ્રીમ કોર્ટના નિર્ણય પર આધાર રાખીને, મહેસૂલ વતી

એવો કેસ છે કે જ્યાં સુધી કરદાતા કાર્ડ ધરાવે છે અને બિન-ડિફોલ્ટિંગ સભ્ય નથી, ત્યાં સુધી તેને સંપત્તિ કહી શકાય અને તેથી, કરદાતા સંપત્તિ વેરો ચૂકવવા માટે જવાબદાર છે.

૯.૦. હવે, જ્યાં સુધી વિનજ બુબના (ઉપરોક્ત), સ્ટોક એક્સચેન્જ અમદાવાદ-૨૪૮ આઈ. ટી. આર. ૨૦૯ તેમજ વી. એસ. કંદાલગાંવકર અને અન્ય (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં માનનીય સુપ્રીમ કોર્ટના નિર્ણયો પર આધાર રાખવામાં આવ્યો છે, શરૂઆતમાં એ નોંધવું જરૂરી છે કે ઉપરોક્ત નિર્ણયો હાથ પર રહેલા કેસની હકીકતોને લાગુ પડશે નહીં. માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષના તમામ કેસોમાં, તે ચૂક કરનાર સભ્યનો કેસ હતો અને આકારણી કરનાર ડિફોલ્ટર સભ્ય બન્યા પછી આકારણી કરનારના અધિકારો પર વિચાર કરવો જરૂરી હતો. ઉપરોક્ત તમામ નિર્ણયોમાં, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે ડિફોલ્ટર સભ્યના સભ્યપદ કાઢ ના સંદર્ભમાં સ્ટોક એક્સચેન્જ અને/અથવા આવકવેરાના વિભાગના અધિકારોને ધ્યાનમાં લીધા હતા. વર્તમાન કિસ્સામાં, આકારણી કરનાર કાર્ડ જાળવી રાખે છે અને બિન-ડિફોલ્ટિંગ સભ્ય છે. આ સંજોગોમાં, મૂલ્યાંકનકર્તાના વિદ્વાન વકીલ દ્વારા લેવામાં આવેલા નિર્ણય પર આધાર રાખતા માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના અનિશ્ચિત નિર્ણયો, ખાસ કરીને, મૂલ્યાંકનકર્તાના સંદર્ભમાં, જે સભ્યપદ કાર્ડ ધરાવે છે અને બિન-ડિફોલ્ટિંગ સભ્ય છે, તે કેસની હકીકતોને લાગુ પડશે નહીં.

૧૦. હવે, જ્યાં સુધી શ્રી શાહની રજૂઆતની વાત છે ત્યાં સુધી કરદાતાના વિદ્વાન વકીલે કહ્યું છે કે જો એવું જણાય કે વી. એસ. કંદાલગાંવકર અને અન્ય (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના નિર્ણયો વચ્ચે વિરોધાભાસ છે અને એમ. એસ. ટેકનો શેર્સ એન્ડ સ્ટોક્સ લિમિટેડ (ઉપરોક્ત) ના કિસ્સામાં, તે કિસ્સામાં, વી. એસ. કંદાલગાંવકર અને અન્ય (ઉપરોક્ત) નો નિર્ણય માન્ય રહેશે અને/અથવા તે માન્ય રહેશે, તો શરૂઆતમાં એ નોંધવું જરૂરી છે કે વી. એસ. કંદાલગાંવકર અને ઓઆરએસ (સુપ્રા) અને સુશ્રી ટેકનો શેર્સ એન્ડ સ્ટોક્સ લિમિટેડ (સુપ્રા) ના કિસ્સામાં નિર્ણય. ઉપર દર્શાવ્યા મુજબ, વી. એસ. કંદાલગાંવકર અને અન્ય

(ઉપરોક્ત) ના કેસમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષના કેસમાં, તે ચૂક કરનાર સભ્યનો કેસ હતો અને શ્રીમતી ટેકનો શેર્સ એન્ડ સ્ટોકસ લિમિટેડ (ઉપરોક્ત) ના કિસ્સામાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષના કેસમાં, તે બિન-ચૂક કરનાર સભ્યનો કેસ હતો અને તેથી, કરદાતા કાર્ડ જાળવી રાખે છે અને બિન-ચૂક કરનાર સભ્ય હોવાથી, શ્રીમતી ટેકનો શેર્સ એન્ડ સ્ટોકસ લિમિટેડ (ઉપરોક્ત) ના કિસ્સામાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતનો સીધો નિર્ણય લાગુ થશે.

૧૨. વિનજ બુબના (ઉપરોક્ત), સ્ટોક એક્સચેન્જ અમદાવાદ-૨૪૮ આઈ. ટી. આર. ૨૦૮ના કેસમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના નિર્ણયો પર વિચારણા કર્યા પછી અને બોમ્બે સ્ટોક એક્સચેન્જના નિયમોના વિશ્લેષણ પર, જે અમદાવાદ સ્ટોક એક્સચેન્જના નિયમો માટે આવા સર્વોચ્ચ માપદંડ છે; માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે આ પ્રશ્નનો જવાબ આપ્યો છે કે શું સભ્યપદનો અધિકાર મૂલ્યાંકનકારની માલિકીનો હોવાનું હકારાત્મક રીતે કહી શકાય. સ્ટોક એક્સચેન્જના નિયમોનું વિશ્લેષણ કરવા પર, માનનીય સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા એવું અવલોકન કરવામાં આવે છે અને એવું માનવામાં આવે છે કે સભ્યપદના અધિકારમાં નોમિનેશનનો અધિકાર ત્યારે જ એક્સચેન્જમાં નિહિત થાય છે જ્યારે કોઈ સભ્ય ડિફોલ્ટ કરે છે. નહિતર, તે એક્સચેન્જના ફ્લોર પર ટ્રેડિંગ સત્રમાં ભાગ લેવાનું ચાલુ રાખે છે; કે તે એક્સચેન્જના અન્ય સભ્યો સાથે વ્યવહાર કરવાનું ચાલુ રાખે છે અને નિયમોનું પાલન કરવાને આધિન નોમિનેટ કરવાનો પણ અધિકાર ધરાવે છે. પેરા ૧૯ થી ૨૨ માં આમ કહીને, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે નિરીક્ષણ કર્યું છે અને નીચે મુજબ ચુકાદો આપ્યો છે:

“૧૯. આગળનો પ્રશ્ન એ છે કે શું સભ્યપદનો અધિકાર આકારણીકર્તાની માલિકીનો હોવાનું કહી શકાય અને તેનો ઉપયોગ કલમ ૩૨ (૧) (ii) ની દ્રષ્ટિએ વ્યવસાયિક હેતુ માટે થઈ શકે છે. અમારો જવાબ હકારાત્મક છે કારણ કે અહીં ઉપર વિશ્લેષણ કરાયેલા નિયમો અને પેટા કાયદાઓ સૂચવે છે કે સભ્યપદનો અધિકાર (નામાંકનના અધિકાર સહિત) ત્યારે જ એક્સચેન્જમાં નિહિત થાય છે જ્યારે કોઈ સભ્ય ડિફોલ્ટ કરે છે. નહિતર, તે એક્સચેન્જના ફ્લોર પર ટ્રેડિંગ સત્રમાં ભાગ લેવાનું ચાલુ રાખે છે; કે તે એક્સચેન્જના અન્ય સભ્યો સાથે વ્યવહાર કરવાનું ચાલુ રાખે છે

અને નિયમોનું પાલન કરવાને આધિન નોમિનેટ કરવાનો પણ અધિકાર ધરાવે છે.વધુમાં, કલમ ૩૨ (૧) (૨) ના સમજૂતી ૩ના આધારે "લાઈસન્સ" અથવા "ફ્રેન્ચાઈઝ" જેવા વ્યાપારી અથવા વ્યવસાયિક અધિકારને અમૂર્ત સંપત્તિ જાહેર કરવામાં આવે છે.વધુમાં, નિયમ ૫ હેઠળ સભ્યપદ એ એક્સચેન્જની વ્યક્તિગત પરવાનગી છે જે બીજું કંઈ નહીં પણ "લાઈસન્સ" છે જે સભ્યને તેની સાથે જોડાયેલા અધિકારો અને વિશેષાધિકારોનો ઉપયોગ કરવા માટે સક્ષમ બનાવે છે.આ લાઈસન્સ સભ્યને એક્સચેન્જના ફ્લોર પર વેપાર કરવા અને એક્સચેન્જના ફ્લોર પર ટ્રેડિંગ સત્રમાં ભાગ લેવા માટે સક્ષમ બનાવે છે.તે આ લાઈસન્સ છે જે સભ્યને બજારમાં પ્રવેશવા માટે સક્ષમ બનાવે છે.તેથી, સભ્યપદનો અધિકાર, જેમાં નામાંકનનો અધિકાર સામેલ છે, તે "લાઈસન્સ" અથવા "લાઈસન્સ સમાન" છે, જે ૧૯૬૧ના અધિનિયમની કલમ ૩૨ (૧) (ii) માં આવતી વસ્તુઓમાંની એક છે. બજારમાં ભાગ લેવાનો અધિકાર આર્થિક અને નાણાંકીય મૂલ્ય ધરાવે છે.તે કરદાતા દ્વારા કરવામાં આવેલો ખર્ચ છે જે કલમ ૩૨ (૧) (ii) ની દ્રષ્ટિએ "લાઈસન્સ" અથવા "સમાન પ્રકૃતિનો અન્ય કોઈ વ્યવસાય અથવા વ્યાપારી અધિકાર" હોવાની કસોટીને સંતોષે છે.

૨૦. નીચેના કેસોમાં આ અદાલતના ચુકાદાઓ પર વિભાગ દ્વારા ભારે નિર્ભરતા મૂકવામાં આવી હોવાથી, આપણે તે ચુકાદાઓની ચર્ચા કરવાની અને કાયદાની સ્થિતિ સ્પષ્ટ કરવાની જરૂર છે:

(૧) વિનય બુબના વિ. સ્ટોક એક્સચેન્જ, મુંબઈ [(૧૯૯૯) ૬ SCC ૨૧૫]

(૨) સ્ટોક એક્સચેન્જ, અમદાવાદ વિ. આવકવેરાના સહાયક કમિશનર

[(૨૦૦૧) ૨૪૮ ITR ૨૦૯]

૨૧. વિનય બુબના (સુપ્રા) ના કિસ્સામાં, બીએસઈના સભ્ય એવા એક યોગીશ મહેતાને એક્સચેન્જ દ્વારા ડિફોલ્ટર જાહેર કરવામાં આવ્યા હતા.આ માટે રકમ રૂ. ૨૧.૮૧ કરોડ ચૂકવવાપાત્ર હતા અને ડિફોલ્ટર દ્વારા વિનય બુબનાને ચૂકવવાપાત્ર હતા, જેમણે યોગીશ મહેતા

(ડિફોલ્ટર) સામે આર્બિટ્રેશન પિટિશન દ્વારા બોમ્બે હાઈકોર્ટમાં અરજી કરી હતી.ઉપરોક્ત કાર્યવાહીમાં, કોર્ટ રીસીવરની નિમણૂક માટે અરજી દાખલ કરવામાં આવી હતી.ઉચ્ચ અદાલતે ચૂક કરનાર સભ્યના સભ્યપદ કાર્ડના સંદર્ભમાં વિનય બુબનાને કોઈ રાહત આપી ન હતી.ઉપરોક્ત કાર્યવાહીમાં, નિયમ ૧૬ને આ આધાર પર પડકારવામાં આવ્યો હતો કે બીએસઈનું સભ્યપદ એ શેર બ્રોકરની સંપત્તિ છે અને તેની કાર્યવાહીમાંથી તેના વેચાણ પર વિનય બુબના જેવા લેણદારોને ચુકવણી કરવી જોઈએ અને આવકને નિયમ ૧૬ દ્વારા દર્શાવેલ રીતે બીએસઈ દ્વારા વહેંચવાની મંજૂરી આપવી જોઈએ નહીં.સ્ટોક એક્સચેન્જ વતી, એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે પ્રતિવાદી નંબર ૩ પછી, યોગીશ મહેતાને ડિફોલ્ટર જાહેર કરવામાં આવ્યા હતા, તેમણે સ્ટોક એક્સચેન્જના સભ્ય બનવાનું બંધ કરી દીધું હતું, જેના કારણે એક્સચેન્જમાં તેમના સભ્યપદના અધિકારો તમામ અધિકારો, દાવાઓ અને હિતોથી મુક્ત હતા અને તેથી, એક્સચેન્જ અન્ય વ્યક્તિઓ પાસેથી અરજીઓ આમંત્રિત કરવા અને સૌથી વધુ રકમ ચૂકવવાની ઓફર કરનાર કોઈપણ વ્યક્તિને સ્વીકારવા માટે સ્વતંત્ર હતું.એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે આ રીતે પ્રાપ્ત થયેલી આવક સભ્યોની નથી અને નિયમ ૧૬માં સમાવિષ્ટ અગ્રતાનો ક્રમ ન્યાયી અને ન્યાયી છે અને તે ગેરકાયદેસર, ખોટો અથવા મનસ્વી નથી.સ્ટોક એક્સચેન્જની દલીલને આ અદાલત દ્વારા સ્વીકારવામાં આવી હતી કે જ્યારે ડિફોલ્ટર સભ્યને એક્સચેન્જમાંથી હાંકી કાઢવામાં આવે છે ત્યારે તેના સભ્યપદ કાર્ડમાં કોઈ રસ રહેતો નથી અને કોઈ પણ તેના સોંપનારને આપી શકતું નથી.એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે એકવાર સભ્યપદ શેર બ્રોકરની સંપત્તિ બનવાનું બંધ થઈ જાય પછી નિયમ ૧૬ ના નાદારી કાયદાની વિરુદ્ધ હોવાનો પ્રશ્ન ઊભો થતો નથી.અમારા મતે, વિનય બુબના કેસમાં ચુકાદો આ કેસમાં અમારા તર્કને સમર્થન આપે છે.વિનય બુબના કેસમાં ચુકાદો સ્પષ્ટપણે સૂચવે છે કે તે ડિફોલ્ટિંગ નોન-કન્ટ્રિબ્યુટિંગ સભ્યના અધિકારો સાથે સંબંધિત કેસ હતો.વિનય બુબના કેસમાં ચુકાદો સ્પષ્ટપણે સૂચવે છે કે સભ્યપદ કાર્ડ એ બિન-દોષિત ચાલુ સભ્યની સંપત્તિ છે.જો કે, સભ્યપદ કાર્ડ ત્યારે જ એસેટ બનવાનું બંધ કરે છે જ્યારે સભ્ય ડિફોલ્ટ કરે છે જે ઘટનામાં કાર્ડ એક્સચેન્જમાં તમામ બોજોથી મુક્ત રહે છે અને એકવાર તે એક્સચેન્જમાં નિહિત

થઈ જાય પછી એક્સચેન્જ નિયમ ૧૬ દ્વારા દર્શાવેલ અગ્રતાના ક્રમમાં રકમ ફાળવવા માટે સ્વતંત્ર છે.

૨૨. સ્ટોક એક્સચેન્જ, અમદાવાદ (ઉપરોક્ત) ના કિસ્સામાં, નિર્ણય માટે જે પ્રશ્ન ઊભો થયો હતો તે એ હતો કે શું સ્ટોક બ્રોકરના અવસાન પછી તેને એક્સચેન્જ દ્વારા ડિફોલ્ટર જાહેર કરી શકાય? તે કિસ્સામાં હકીકતો નીચે મુજબ હતી. અમદાવાદ સ્ટોક એક્સચેન્જ (એ. એસ. ઈ.) એ ૧૯ ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૮ના રોજ રાજેશ શાહને તેના સભ્ય તરીકે સ્વીકાર્યા હતા. ૭ ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૮ના રોજ તેમનું અવસાન થયું હતું. ૧૨ ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૮ના રોજ તેમના કાનૂની પ્રતિનિધિઓએ સ્ટોક એક્સચેન્જને પત્ર લખ્યો હતો કે તેઓ મૃતકની જવાબદારીઓ પૂરી કરવામાં અસમર્થ છે. ત્યારબાદ, એ. એસ. ઈ. ના ગવર્નિંગ બોર્ડે ૧૨મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૮ના રોજ એક ઠરાવ પસાર કરીને મૃતક સભ્ય રાજેશ શાહને "ડીમ્ડ ડિફોલ્ટર" જાહેર કર્યો હતો. ઉપરોક્ત ઠરાવ દ્વારા, બોર્ડે ઠરાવ કર્યો હતો કે મૃતક સભ્યના સભ્યપદના અધિકારો, જેને ડીમ્ડ ડિફોલ્ટર જાહેર કરવામાં આવ્યા હતા, તે સ્ટોક એક્સચેન્જમાં નિહિત થવા જોઈએ અને આ સભ્યપદના અધિકારોનો નિકાલ ઓછામાં ઓછા રૂ. ૨૫ લાખ આપ્યા હતા. ૧૨ ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૮ના રોજ જાહેર કરાયેલી આ ઘોષણા છે, જેના દ્વારા રાજેશ શાહને ડીમ્ડ ડિફોલ્ટર જાહેર કરવામાં આવ્યા હતા, જેને પડકારવામાં આવ્યો હતો. અન્ય એક રસપ્રદ હકીકત જેનો ઉલ્લેખ કરવો જરૂરી છે તે એ હતી કે ૧૫ ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૮ના રોજ રાજેશ શાહના નામે સભ્યપદ કાર્ડના સંદર્ભમાં ૧૯૬૧ના કાયદાની કલમ ૨૮૧બી હેઠળ કામચલાઉ જમીનો આદેશ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો. ૧૬મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૮ના રોજ સ્ટોક એક્સચેન્જે જાહેરાત બહાર પાડીને સભ્ય લેણદારો પાસેથી ૩૦ દિવસની અંદર તેમના દાવાઓ દાખલ કરવા માટે આમંત્રણ આપ્યું હતું. તેમણે સભ્યપદની ખરીદી માટે પણ ઓછામાં ઓછી રૂ. ૨૫ લાખ આપ્યા હતા. ૫ ડિસેમ્બર, ૧૯૮૮ના રોજ, એ. એસ. ઈ. એ યુ. ટી. આઈ. સિક્યુરિટી લિમિટેડની તરફેણમાં મૃતકના સભ્યપદના અધિકારનો રૂ. ૨૭ લાખ આપ્યા હતા. જો કે, વિભાગ દ્વારા ૧૯૬૧ના કાયદાની કલમ ૨૨૬ (૩) હેઠળ રૂ. ૧૨.૨૫ લાખ તે

નોટિસ વિભાગ દ્વારા સ્ટોક એક્સચેન્જના એક્ઝિક્યુટિવ ડિરેક્ટરને સંબોધવામાં આવી હતી. ઉપરોક્ત સંજોગોમાં, એ. એસ. ઈ. એ કામચલાઉ જમીના આદેશો તેમજ ગાર્નિશી નોટિસને પડકારતી હાઇકોર્ટમાં રિટ અરજી દાખલ કરી હતી. ઉપરોક્ત ચુકાદામાં જે નિર્ધારણનો પ્રશ્ન ઊભો થયો હતો તે સભ્યપદ કાર્ડમાં મૃતક અથવા તેના કાનૂની પ્રતિનિધિઓના અધિકારોની પ્રકૃતિ વિશે હતો. નિયમો અને પેટા કાયદાની તપાસ કર્યા પછી આ અદાલત દ્વારા એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે જ્યારે રાજેશ શાહે ચૂક કરી ત્યારે નામાંકનનો જે અધિકાર અગાઉ રાજેશ શાહેને આપવામાં આવ્યો હતો તે નિયમો હેઠળ એક્સચેન્જમાં નિહિત હતો. ડિફોલ્ટ પર, તે અધિકાર સંપૂર્ણપણે સ્ટોક એક્સચેન્જમાં નિહિત છે અને તેથી, સ્ટોક એક્સચેન્જને રૂ. યુ. ટી. આઈ. સિક્યુરિટી લિમિટેડ પાસેથી રૂ. ૨૭ લાખ રૂપિયા આવકવેરાના વિભાગ દ્વારા જપ્ત કરી શકાયા ન હતા કારણ કે નોમિનેશનનો આ પ્રકારનો અધિકાર સંપૂર્ણપણે એક્સચેન્જનો હતો.”

૧૨.૧. બિન-ડિફોલ્ટ ચાલુ સભ્ય દ્વારા રાખવામાં આવેલા સભ્યપદ કાર્ડના સંદર્ભમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના ઉપરોક્ત સીધા નિર્ણયને ધ્યાનમાં લેતા અને એવું માનવામાં આવે છે કે સભ્યપદ કાર્ડ એ બિન-ડિફોલ્ટ ચાલુ સભ્યની "સંપત્તિ" છે, આ પ્રશ્ન મહેસૂલની તરફેણમાં અને કરદાતાની વિરુદ્ધ રાખવામાં આવશે. આ તબક્કે, એ નોંધવું જરૂરી છે કે સત્ય નારાયણ મોદાની (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં રાજસ્થાન હાઇકોર્ટ દ્વારા સમાન અભિપ્રાય લેવામાં આવ્યો છે અને ગિફ્ટ ટેક્સ એક્ટની જોગવાઈને ધ્યાનમાં લેતી વખતે એવું માનવામાં આવે છે કે સ્ટોક એક્સચેન્જનું સભ્યપદ કાર્ડ એક સંપત્તિ છે અને જ્યારે સ્ટોક એક્સચેન્જના સભ્યપદનું કાર્ડ ભેટ કરને આકર્ષિત કરતી રકમ સામે ટ્રાન્સફર કરવામાં આવે છે.

૧૩.૦. ઉપરોક્ત બાબતોને ધ્યાનમાં રાખીને અને ઉપર જણાવેલા કારણોને ધ્યાનમાં રાખીને એવું માનવામાં આવે છે કે જ્યાં સુધી કરપાત્ર વ્યક્તિ સભ્યપદ કાર્ડ ધરાવે છે અને બિન-ચૂક કરનાર સભ્ય છે ત્યાં સુધી આવા સભ્યપદ કાર્ડને અધિનિયમ, ૧૯૫૭ની કલમ ૨ (ઈ) ની વ્યાખ્યામાં

"સંપત્તિ" કહી શકાય અને તે જ સમયે કરપાત્ર વ્યક્તિ સંપત્તિ કર ચૂકવવા માટે જવાબદાર છે. આ પ્રશ્નનો જવાબ મહેસૂલની તરફેણમાં અને કરદાતાની વિરુદ્ધમાં આપવામાં આવ્યો હતો.વર્તમાન એપીલનો તે મુજબ નિકાલ કરવામાં આવે છે.કોઈ ખર્ચ નહીં.

સહી/-(ન્યાયમૂર્તી-એમ. આર. શાહ)

સહી/-(ન્યાયમૂર્તી-બી. એન. કારિયા)

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.